

ЛИЧНИ ПРОЦВАТ САМОДЕСТРУКЦИЈЕ

(Игор Маројевић: *Роман о њијансџивима*, Лагуна, Београд, 2019)

Крушка, бело вино, калифорнијски каберне совинјон, розе, вранац, рибера дел дуеро, пиво, ризлинг, виљамовка, домаћа ракија, кјанти, тврдош, лоза, мескал, трава-рица, шљивовица, тиквеш, стомаклија, текила, балантајнс, џони вокер, ћакана, узо, вотка, шљива, дуња, кајсија, риоха... На први поглед, чини се као карта пића неког интернационалног ресторана или престижног угоститељског објекта или подрума пића неког ексцентричног колекционара, али је то у ствари само део конзумерског репертоара протагонисте новог Маројевићевог романа индикативног наслова – *Роман о њијансџивима*. Током и након читања, схватила сам како су се осећали читаоци пре скоро два века, 1821. када су се појавиле *Исџовесџи једној уживаоца оџијума* То-маса де Квинсија. Попут луцидног енглеског писца и критичара, и Игор Маројевић у свом делу смело проговара о актуелном и свеprisутном, харајућем пороку савременог друштва из визуре једног уживаоца, вивисецирајући његов психолошки и социјални профил, његову одисеју, Сциле и Харибде.

Но, иако постоји обимна литература, пре свега стручна, делом популарна и есејистичка, покоја публицистичка о алкохолизму – овај роман то није. У питању је једино дело у историји српске књижевности које се тако децидно, а опет књижевноуметнички, бави проблемом пијанства, детабуизујући овај феномен тако карактеристичан за наше просторе. На тај начин, *Роман о њијансџивима* – понавља, књижевноуметнички – приказује трагедију и девастирајућу моћ једног порока, који је често у овом региону стереотипан, чак и донекле фаворизован, нарочито међу мушком популацијом. Колико су уистину пиће и алкохол својствени, дубоко укореењени на овим просторима, сведоче бројни друштвени феномени који се уско везују за мужевност и зрелост, почев од тога да очеви врло рано малолетним синовима нуде да умоче прст у пену пива „само да пробају“, до „заливања“ свих значајнијих догађаја у животу, пре свега, младог мушкарца – мала матура, велика матура, рођендани, славе и прославе, венчања, сахране и даће, одлазак у војску, рођење детета, унука, сестрића и иних, а да не спомињемо случајне сусрете који се прослављају уз чашицу; унапређења, лични и пословни успеси, вести и догађаји који заслужују да им се наздрави, па све до редовног угошћавања у сопственом дому или дневног дружења по локалима, а посебно ноћни лумпераји који су незамисливи без точења алкохола.

Пажљиво послушујући дамар савременог друштва, Маројевић пак не развија роман о традиционалном алкохолизму, већ о новој врсти, како ју је он сâм назвао у једном књижевном разговору – „јапи пијанству“. Његов протагониста, пре свега, почиње да пије алкохол тек након што се вратио из дугогодишње печалбе (какве ли

случајности!), у атипичној доби за развијање овог порока. Такође, и то је важно напоменути, главни лик у роману, напореда са својим опијањима, све време пише. Он је писац, преводилац, уредник. Упоредо са Алкохолом, он другује и са Уметношћу Речи (у свим њеним видовима актуелизовања) као неком врстом потврде животности на- супрот обамрлости пијанства. Он покушава да буде продуктиван, друштвено активан, склапа и развргава пријатељства, ступа у површне или корените љубавне односе, ужива у идиличним тренуцима са партнерком или фриволним „хотовањима“ преко друштвених мрежа, пише, иступа, буни се и повинује се, туче се, путује... Рекло би се – живи. Дакле, то није онај тип „маркантног мангупа“, „лошег момка“, често заступљеног у савременој регионалној књижевности, већ како једна од партнерки протагонисте у роману објашњава – „нови тип пијанца“. „Е, драге моје, не знате ви шта је пиће, а камоли шта је нови тип пијанца, хедонисте и *успешној* интелектуалца и уметника какви смо ја, па и *мој* дечко – наглашавала је (...) – Вечерас нас видите пијане, а сутра завршавамо послове о којима ни ви ни ваши родитељи никада нећете моћи да сањате.“ Интелектуалац и уметник који, између осталог, чита роман Луја Фердинанда Селина *Смрт на кредит*, а који тако симптоматично алудира на егзистенцију онога који га чита, чије се тело, а потом и ум, лагано разарају „на рате“, деперсонализовано стручним медицинским изразима везаних симптома и фармаколошким вокабуларом пропратних терапија.

Свеобухватност унутрашњег света протагонисте, његових међуљудских односа, живописни описи сензација опијености, аутентични доживљаји мамурлука, искрене дилеме и очајнички покушаји апстиненције, теготе изневеравања ближњих, муке одолевања искушењу могу наметнути читаоцу неизоставни призив аутобиографског, заједно са књижевноуметничким стваралаштвом и топонимима којима се лик креће у нареченом роману (Београд, Шпанија, Гвадалахара, Црна Гора, сајмови књига итд.). Но, ваља увек подсетити на преимућство, а понекад и лукавство писца да створи својеврсну илузију веродостојности, креира танану, скоро неосетну копрену мимикрије, не би ли своје делу удахнуо аутентичност. Не треба сметнути с ума да је свако уметничко дело извесни предумишљај, замешатељство у реторти свога творца, одређена реконструкција Живота, али уједно и реконструкција Света, стога овај роман не треба читати *само* као аутобиографски.

Наиме, семантичка бујност пијанства у овом књижевном остварењу осликава универзалну причу о „добром слуги, а злом господару“. Где се налази та граница када господар постаје слуга? Чак и када је тај господар образован, остварен мушкарац у пуној снази. Зашто нам је потребно пиће да бисмо били гласнији, куражнији, опуштенији, отворенији, искренији, брбљивији? Да ли алкохол уистину чини да смо сексуално привлачнији, емоционално испуњенији, друштвено прихватљивији, професионално подобнији, животно остваренији? У роману је приказана читава историја једног пијанства – од самог зачетка преко покушаја одвикавања до убризгавања блокатора, неке врсте инстант решења, мат-позиције. Но, како каже Достојевски: „Човек је подлац – биће које се на све навикава“, па тако и Маројевићев протагониста по цену смрти подлеже искушењу да окваси грло. „Пробаћу вино у току дејства есперала, баш да видим хоће ли шта да ми се догоди. Први гутљај вранца учинио ми се много обилати-

ји и киселији од оних које сам памтио. Кожа лица ме је заболела од гримасе и жара алкохола, дочим је срце убрзало. Испео сам још гутљај да проверим хоће ли бити смртоносан. Потрајао је. Нисам отварао очи. / Грло је поднело гутљај знатно боље од првог, али је утроби и срцу било бар двоструко горе. Ипак, нисам осећао близину ни коме ни инфаркта, чиме се у буклетићу кутије за есперал претило уживаоцима блокатора који би напореда пили алкохол. Затресао сам флашицу вранца: узмешкољио се бар гутљај. Чим сам допио, смучило ми се. Тек тада сам се присетио начина да поништим дејство блокатора. / Отишао сам у *WC Славице* и гурнуо палац и кажипрст у ждрело. Исцедио сам из себе последњу расположиву кап. Лице ми је било румено и отекло, а очи крваве. Умио сам се, истресао нос, опрао и осушио руке, изашао из *WC-а* и наручио нов вранца.“ И у томе је, између осталог, снага овог романа: као и код сваке опијености, нема инстант решења; преображај и превазилажење било какве опијености (било то жена, слава, новац, успех, секс, статус, или пак алкохол, па и само стварање) није некаква интервенција споља, није замах чаробним штапићем, није рецепт или магична пилула, већ свепожимајућа спознаја бића о својој унутрашњости, својој свеукупности (била она испуњена или празна, и ако је празна, због чега је празна). И ту ћу застати, остављајући читаоцу позив да се упусти у опојна меандрирања овог романа.

На крају, треба напоменути и претходни Маројевићев роман *Туђине* који је објављен прошле године, а који се надовезује, на неки начин, по мом читалачком импулсу, на *Роман о ђијансџивима*. Наиме, роман *Туђине* се бави такође табуизованим социолошким и социјалним феноменом самоубиства, које већ само по себи носи бремениту стигму. У књижевноуметничким делима оба ова мотива носе богат значењски капацитет и могу изнедрити бројне семантичке пролиферације и симболичне слике. Међутим, у психолошком смислу, па и социјално, ујединитељ им је уједно и узрок – депресија, нарочито у контексту овог времена и простора које Маројевић обухвата својим романима. Дајући овакву непатворену генезу једног савременог мушкарца у најбољим годинама, интелектуалца, Маројевић у *Роману о ђијансџивима* уједно упућује и мунковски крик о својеврсној патологији Балкана у савременом друштву и у потпуности је разголићује као у причи о царевом новом оделу. Иако открива и све распрострањенији феномен опијања жена, овај роман је у ствари сага о овдашњем мушкарцу, образованом и у доби када би требало да је најискуснији, најснажнији и најпродуктивнији у свим сферама свог живота, а он је онеспособљен, уназађен, ометен, заведен, осујећен пороком, наизглед стереотипном безазленошћу викенд-пијанстава, друштвеном конвенционалношћу или психолошким стимулансом. Као да нам повод више и не треба. Исто тако и у *Туђинама*: зар не умиремо полако од стреса ужурбаног живота и голе егзистенције; зар се не самоубијамо неумереношћу, не само у јелу у пићу, већ прекомерном пасивношћу или прекомерном активношћу, неопрезном вођњом, лаконским ступањем у сексуалне односе са не(довољно) познатим људима, без заштите, небригом о здрављу, о околини. Живимо све више отуђени једни од других, отупљујемо, живимо без лепоте, без оплемењивања душе, без аспирација, без већих таласања, без нарушавања рутине... Депресија, чамотиња која тако испотиха нагриза најздравији део друштва и шири се као пошаст. Невидљиви непријатељ

који осујећује нашег човека управо онда када би требало да се искаже као моћан стваралац, да да највећи допринос друштву чији је члан, да се оствари у пуноћи својих могућности и хтења. Да ли пијемо да бисмо заборавили или заборављамо да бисмо пили?

Па ипак, Маројевићев протагониста све време пише. У својим најтежим понорима и најмучнијим тренуцима, у својим тиховањима и благословеним моментима, као неки сталак на ком је закачена инфузија што враћа у живот, стоји дискретно Књижевност. Исто тако опојна и заносна као Порок, и она је величанствена у својим бројним манифестацијама, али, за разлику од Порока, она нуди могућност остварења, истинске лепоте и дах животности. Није деструктивна, већ оплемењујућа, исцелитељска.

Поред спорадичних осветљења у виду понеких књижевних мотива или ликова, попут раскалашних и облапорних гозби у Раблеовом роману *Гаріанџуа и Панџаіруел*, несрећног Мармеладова у *Злочину и казни* или Станковићевог севдалије Миткета у драми *Кошџана*, изгледа да велики пороци добијају свој роман тек једном у столећу: помињани Де Квинси на почетку 19. века, потом Џек Лондон са романом *Џон Барликорн* (код нас преводен као *Краљ Алкохол*) 1913, и сад Маројевићев *Роман о џијансџивима*. Рекла бих, преко потребан.